

Xülasə

Dünya getdikcə varlanır, sağlamlaşır, maariflənilir, əlaqələr sürətlənir və insanlar daha çox yaşayır, lakin hələ də dünyanın yarısı potensial olaraq qeyri-sabit vəziyyətdədir. Ərzaq qiymətləri artır, su səthi enir, korrupsiya və mütəşəkkil cinayətkarlıq artır, həyat üçün tələb olunan ekoloji səviyyə azalır, borc və iqtisadi təhlükəsizlik artır, iqlim dəyişikliyi davam edir, varlı və kasıb təbəqələr arasında olan uçurum təhlükəli şəkildə daha da genişlənir.

Aydın məsələdir ki, dünya bundan daha yaxşı ola bilər – ƏGƏR biz düzgün qərarlar qəbul etsək. İllər ərzində günbəgün külli miqdarda səhv qərarların qəbul edilməsini, eləcə də qəbul edilməmiş düzgün qərarları nəzərə alsanız, bizim hələ də inkişaf etməyimiz həqiqətən təqdirə layiqdir. Buna görə də, əgər biz fərdi, qrup, millət və müəssisə halında öz qərarvermə bacarığımızı inkişaf etdirmiş olsaq, o zaman təəccüblü olsa da dünya bugünkü vəziyyətindən daha da yaxşı ola bilərdi.

Hal-hazırda Soyuq Müharibə həqiqətən soyuq olduğu halda, insanların görə biləcəyi işlərə doğru dünyanın çoxtərəfli, müsbət görüntüsünü nəzərə çarpacaq şəkildə yaratmaq zamanıdır. Mətbuat tərəfindən vurğulanan sosial fərqləri nəzərə almadan, insanların bərabər olduğu və bir planetdə yaşaması barədə onların məlumatlılığı, Haiti, Pakistan və Yaponiya üçün yardım, həmçinin insanların bir-biri ilə yaşaması və bir-biri ilə yaşamağa öyrənmək ideyası, Ərəb dövlətlərində cərəyan edən demokratiya hərəkatı ilə həmrəylik; dünya əhalisinin 30%-nin internet ilə təmin olunduğu daimi qlobal rabitələr; həmçinin qlobal iqlim dəyişikliyi haqqında məlumatlılığın artması kimi məsələlər hər kəsin həll etməli olduğu problemlərdir.

Əlli il əvvəl insanlar yoxsulluğun aradan qaldırılmasını idealist fantaziya və əbəs yerə sərf olunan pul itkisi olduğu barədə mübahisə edirdilər; bu gün bəşəriyyət növbəti əlli il ərzində bu məqsədə nail olmaq üçün ən yaxşı yollar müzakirə edir. İyirmi beş il bundan əvvəl insanlar III Nüvə Dünya Müharibəsində bəşəriyyətin məhv olacağını düşünürdülər; bu gün insanlar hesab edirlər ki, gəlir və ya dünyagörüşündən asılı olmadan hər kəsin İnternet vasitəsilə dünya biliklərinə yiyələnmək imkanı olmalıdır.

Gələcəyin Durumu 2011 xoşbəxt gələcək zəmanəti vermir. O, bir çox qorxulu kabusların peyda olması imkanını əks etdirir, həmçinin onların hər biri üçün həm də çıxış yollarını göstərir. Əgər əhalinin sayında, sərvətin tükənməsində, iqlim dəyişikliyində, terrorçuluq, mütəşəkkil cinayət və xəstəliklərdə hazırkı meyillər artmış olsa və bu rəqəm növbəti 50-100 ili əhatə edərsə, bu qeyri-stabil dünyanı qəza nəticələri ilə təsəvvür etmək asan olar. Əgər hazırkı meyillər gələcək internet, beynəlmiləl əməkdaşlıq, materialşünaslıq, alternativ enerji, idrak elmi, dinlərarası dialoqlar, sintetik biologiya, və nano-texnologiya vasitəsilə özü-təşkilatlanmada daha da artmış olsa və bu rəqəm növbəti 50-100 ili əhatə edərsə, hamımız üçün işləyən bir dünya təsəvvür etmək asan olar.

Üzümüzə gələn bioloji inqilab sənaye və ya informasiya inqilabı ilə müqayisədə bəşəriyyəti daha dərindən dəyişə bilər. Dünya yeni həyat formalarını yaratmaq üçün yazılı genetik kodların təsirləri ilə yetərli idrak səviyyəsinə çatmamışdır. On üç il bundan əvvəl Google axtarışlarından asılı olan konsepsiya dünyaya heç məlum da deyildi; bu gün isə biz bunu olduqca normal hesab edirik. On üç il bundan sonra dərman, ərzaq, su və enerji üçün sintetik həyat formalarından istifadə olunması da olduqca normal ola bilər.

2011 GƏLƏCƏYİN DURUMU

Hesablayıcı biofizika tibbi diaqnostika və daha çox fərdin dəqiq müalicəsini aparmaqla atomlar arasında fiziki qüvvələrin simulyasiyasını yaratmaq iqtidarındadır. Hesablayıcı biologiya konkret xəstəliklər üçün mümkün müalicələrin sayını sürətlə azaltmaq üçün kompüterə uyğun proqramlar yarada bilər (hesablayıcı şəbəkə). Hesablayıcı vasitə 3D təsvirlərinin yaxınlaşdırılması və uzaqlaşdırılması zamanı piksel və voksel detallarına qeyri-adi imkan yaradır. Hesablayıcı hazırlama dünyada mövcud olan informasiya və kompüter modellərini, onların işlənilib hazırlanmasında səmərəliliyini sürətləndirmək üçün birləşdirir. Bütün bu amillər elmin, tibbin və mühəndisliyin təbiətini dəyişir və onların sürətlənməsi Mur qanununa əlavə olunmuşdur, beləliklə də belə qənaətə gəlmək olar ki, kompüterləşmiş hər nə varsa bilik aləmində böyük sıçrayış yaradıb, sürətli inkişafı davam etdirəcək. Tele-müalicə, tele-tədris və tele-hər bir şey bəşəriyyəti, yaranmış ekoloji və bizim qlobal problemlərimizin həlli üçün kompüterləşmiş hər bir şeyi bir-biri ilə daha sıx birləşdirəcək.

Yaponiyada baş vermiş zəlzələlər, sunamilər və nüvə fəlakətləri qlobal, milli və yerli sistemlərin davamlılığa ehtiyacı olduğunu aşkar etdi – həmçinin gələcək

texnologiya və sosial yeniliklər və imkanları müəyyən edərəkən bu fəlakətlərə qarşı qabaqçılıq tədbirlər görməyə müəyyən hazırlıq səviyyəsində olmaq lazım olduğunu aşkar etdi. Kollektiv zəka davamlılığa yaxın olan bir konsepsiyadır – ola bilsin ki, bizə daha yaxşı qərar qəbul etməyə kömək edən “növbəti böyük hadisə”dir. (CD-də Fəsil 6-ya baxın)

Minilliyin Layihəsinin qlobal gələcəyi araşdırdıqdan 15 il sonra, dünyanın öz problemlərinin həlli üçün kifayət qədər ehtiyatlara sahib olduğu açıq aydındır. Lakin aydın olmayan məqam dünyanın daha yaxşı qərarı, daha sürətli zaman kəsimində verə biləcəyi qabiliyyəti və real olaraq qlobal problemləri həll etmək iqtidarında olub-olmamasıdır. Buna görə də, dünya insan şəraitinin yaxşılaşdırılması və yaxud artan mürəkkəblilik və qlobal problemlərin miqyasını azaltmaq üçün səy göstərmək seçimi qarşısındadır.

Yaxşı, bəs dünya hansı seçimi edəcək? Bu nə vaxt müsbət nəticələnəcəkdir? *Minilliyin Layihəsinin* qlobal *Gələcəyin Durumu İndeksində* istifadə olunan 28 göstəricinin tendensiyalarının nəzərdən keçirilməsi daha vacib problemlərin həllində bəşəriyyətin fəaliyyəti ilə bağlı hesab kartını təmin edir; Cədvəl 2 və Fiqur 1 və 2-yə baxın.

Cədvəl 2. Dünya hesabı kartı

Biz harada uğur qazanırıq

1. Təkmilləşdirilmiş su mənbəyi (istifadə edən əhəlinin faizi)
2. Savadlılıq dərəcəsi, yetkin insanların ümumi sayı (15 və ondan yuxarı insanların faizi)
3. Məktəblər, qeydiyyatdan keçmiş, orta təhsil (ümumi faiz)
4. Adambaşına düşən yoxsulluq dərəcəsi gündəlik 1.25 Dollar (AQP) (əhali faizi) (aşağı- və orta-gəlirli ölkələr)
5. Əhali artımı (illik faiz) (azalma bəzi ölkələr üçün yaxşı hal, bəziləri üçün isə mənfə haldır)
6. ÜDM adambaşına (daimi 2000 ABŞ Dolları)
7. Həkimlər (1000 adam üzrə) (səhiyyə işçilərini əvəzedicilər)
8. İnternet istifadəçiləri (1000 adam üzrə)
9. Uşaq ölümləri (1000 canlı doğuşda ölümlərin sayı)
10. Uzun ömürlülük (il)
11. Parlamentdəki qadınlar (bütün üzvlərin faizi)
12. Enerji istifadə vahidi üzrə ÜDM (neft ekvivalentinin sabit 2000 AQP Dollar hər kq üçün)
13. İri hərbi münaqişələrin sayı (ölüm halları >1000)
14. Qida çatışmazlığı (əhəlinin faizi)
15. İÇV-in yayılması (15-49 yaşları əhatə edən əhəlinin faizi)
16. Nüvə silahı olan və hazırlamağı planlaşdıran ölkələr (sayı)
17. Ümumi borc xidməti (ÜMG faizi) (aşağı və orta gəlirli ölkələr)
18. Elmi araşdırma və inkişaf xərcləri (milli büdcə faizi)

Biz harada itiririk

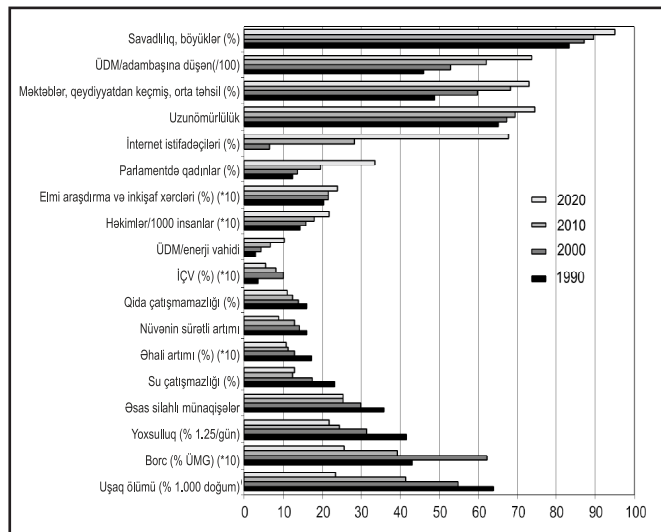
19. CO2 tullantıları
20. Qlobal səth temperatur anomaliyaları
21. Seçkilərdə səs verən insanlar (əhəlinin faizi)
22. Korrupsiyanın səviyyəsi (15 ən böyük ölkə)
23. Terrorizm nəticəsində ölmüş və yaralanmış insanlar (sayı)
24. Qaçqınların sayı (100.000 ümumi əhali üzrə)

Qeyri-müəyyən sahələr

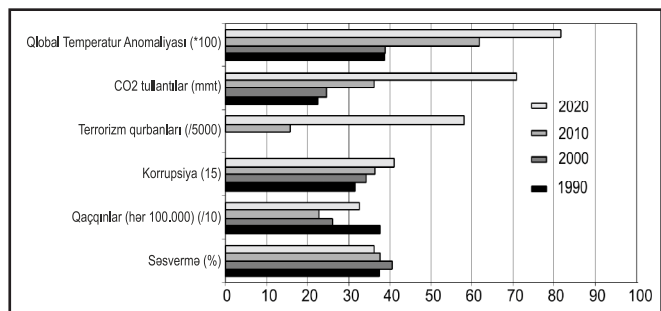
25. İşsizlik, ümumi (ümumi əmək qüvvəsinin faizi)
26. Qeyri-mədən yanacaq istehlakı (ümumi faizi)
27. Azad olan ölkələrdə əhali (ümumi qlobal əhəlinin faizi)
28. Meşə (bütün torpaq sahəsinin faizi)

Figur 1-3-də bəzi məlumatlar qrafik təsvir məqsədləri üçün nizamlanmalı idi; həmin nizamlamalar mötərizələrdə müvafiq yarlıqlarda göstərilir.

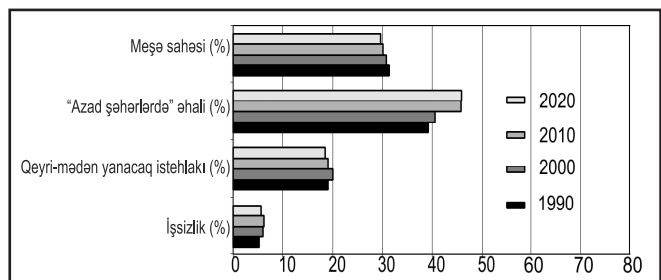
Figur 1. Biz harada uğur qazanırıq

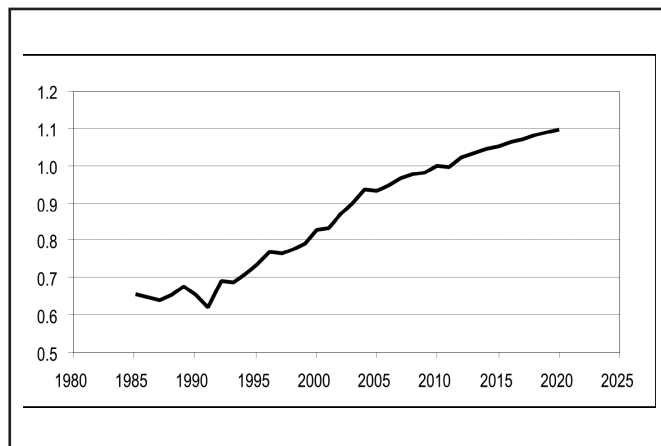
Figur 2. Biz harada itiririk

Figur 3. Harada tendensiyalar aydın deyil

Figur 4. Gələcəyin Durumu2011

Beynəlxalq Delfi Paneli Fəsil 1-də *15 Qlobal Çağırış* üçün tərəqqi və ya tənəzzülün yüzlərlə göstəricisini seçmişdir. Ən azı 20 illik etibarlı tarixi məlumata malik göstəricilər seçilmiş, mümkün olduğu zaman bu göstəricilər Beynəlxalq Gələcək Modelində istifadə edilən dəyişikliklərə uyğunlaşdırılmışdır. Cədvəl 3-də göstərilən 28 göstərici *Gələcəyin Durumu İndeksində* 10 illik layihələndirmə ilə inteqrasiya edilir. Hazırkı nəşrin Fəsil 2 bölməsi CD-yə əlavə edilmiş Fəsil 2-də bütün təfərrüatların olmasına baxmayaraq bu çalışmanın xülasəsini təqdim edir. *Gələcəyin Durumu İndeksi* ölkələr üçün hesablanmış və eyni zamanda rabitə, səhiyyə, su, və bu kimi sektorlara da tətbiq edilə bilər.

Figur 4-də *Gələcəyin Durumu İndeksi 2011* göstərir ki, dünyanın 10-illik gələcəyi mütəmadi olaraq, daha da yaxşılaşır. Bir çox sahələrdə biz müvəffəqiyyət qazanırıq, lakin İÇV-də azalmalar, doyunca yeməmək, və borc kimi məsələlərdə kifayət qədər sürətli müvəffəqiyyət qazana bilmirik. Qeyri-müəyyənlik olan sahələr isə ciddi problemləri özü ilə gətirir: işsizlik, mədən yanacağının istehlakı, siyasi azadlıq və meşə örtüyü.

Bizim itirdiyimiz sahələrin bəziləri kifayət qədər ciddi təsirlərə məruz qala bilər, buna misal kimi korrupsiya, iqlim dəyişikliyi və terrorizmi göstərmək olar. Hər halda, məlumatın bu seçimi göstərdi ki, hesabda olan 10 il müddəti bu gün ilə müqayisədə indidən daha yaxşı təsir bağışlayacaq.

Nəzərə alınacaq bəzi amillər

2011-ci il may ayında atmosferdəki CO2 394.35 milyonda hissələri, və bu 2 milyon il ərzində ən yüksək göstərici olmuşdur. Hər bir onillik, 1970-ci ildən bəri əvvəlki ilə müqayisədə daha isti olmuşdur; 2010-cu il 2005-ci il ilə birlikdə ən isti illər sayılmışdır. Dünya ən son İqlim Dəyişikliyi üzrə Hökumətlərarası Panel (IPCC) layihələşdirmələri ilə müqayisədə daha da istiləşir. Hətta ən son qiymətləndirmələr, daimi buzlaqların əriməsini nəzərə almasına baxmayaraq realığı azalda bilər.

BMT-nin Qida və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının "Heyvandarlığın Uzun Kölgəsi" (FAO's Livestock's Long Shadow) hesabatına görə, ət sənayesi nəqliyyat sənayesi ilə müqayisədə daha yüksək olan CO2 ekvivalentində ölçülən insan ilə bağlı olan istixana qazlarının 18%-ni əlavə edir. Nəhəng təkrarsığorta şirkəti 2010-cu ildə 950 təbii fəlakətin 90%-in hava ilə əlaqədar olduğunu və iqlim dəyişikliyi modelinin uyğun olduğunu təsbit etdi; bu fəlakətlər 295.000 insanın həyatına son qoymuş və təxminən 130 milyard dollar ziyan dəymişdir.

Bəşəriyyətin xammal hasilatı XX əsr ərzində 8 dəfə artmışdır. Bu gün bizim istehlakımız, yeniləşən təbii sərvətlərin bərpa ediləcək təbiət ehtiyatı ilə müqayisədə 50% daha çoxdur.

Növbəti 39 il ərzində dünya əhalisinin sayına daha 2.3 milyard insan əlavə oluna bilər. 1804-cü ildə dünyada 1 milyard əhali var idi; 1927-ci ildə bu rəqəm 2 milyard; 1999-cu ildə 6 milyard; və bu gün 7 milyard təşkil edir. Çin bu gün planetin yaşıl-artan nəhəngi olmağa çalışır. Çin bu qədər əhalinin yaşayış standartlarını yüksəltməyə nail olmaq üçün çox nəhəngdir. Çinlilər növbəti Beş İllik Plan üzrə (2011-2015) “yaşıl artım” təşəbbüsləri üçün 600 milyard dollar ayıracaqlar.

Bəzi insanlar güman edir ki, qlobal ekoloji sistemi iqlim dəyişikliyi, çayların və göllərin quruması, biomüxtəliflik itkisi, torpaq eroziyası, sahil boyu ölü zonalar həmçinin qida zəncirindən səmərəli istifadə etməyən əhalinin ucbatından məhv olur. “Plan B 4.0” kitabında Lester Braun zənn edir ki, ekosistemin qorunması naminə 2020-ci ilə qədər 80% CO₂ tullantıları azalmalı, 2050-ci ilə qədər əhali sayı 8 milyardı keçməməli, təbii ekoloji sistemlər bərpa olunmalı və yoxsulluq aradan qaldırılmalıdır, və o təklif edir ki, karbon istifadəsi ilə bağlı vergi qaldırılmalı, gəlir vergiləri isə azaldılmalıdır.

Dünyanın ən böyük 100 iqtisadiyyatının yarısı korporativ olduğundan, İqlim Dəyişmələri üzrə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Çərçivə Konvensiyasının (UNFCCC) keçmiş icraçı katibi mülahizə irəli sürür ki, siyasi liderlər biznes cəmiyyətlərinə yaşıl iqtisadiyyata keçid zamanı daha böyük üstünlük verməlidirlər.

Dünya üzrə azalan su təbəqəsi və davamlı şəkildə idarə olunan su tükənməsinin artması bəzi insanları “yüksək su” konsepsiyası ilə yanaşı “yüksək neft” konsepsiyası ilə də tanış olmağa çağırırdı. Mədən suyu-mədən yanacağı: hər ikisi zirvə nöqtəsində olacaq, bəs sonra nə olacaq? Hamburger hazırlamaq üçün 2400 litr su lazımdır. 1990-cı ildən bəri əlavə olaraq 1,3 milyard insan təmizlənməmiş içməli sudan istifadə etmək imkanı və 500 milyon insan isə daha yaxşı sanitariya şəraitini əldə etmişdir. Hələ də 884 milyon insan bu gün (2009-cu ilə 900 milyondan aşağı) təmiz su əldə edə bilmir və 2,6 milyon insan təhlükəsiz sanitariya şəraitindən məhrumdur. İnkişaf edən ölkələrdə bütün xəstələrin yarısı su çatışmamazlığı ilə bağlı xəstəliklərə məruz qalırlar.

Məhsuldarlıq dərəcəsinin azalması və uzunömürlülüyün artması, yaşlı nəsil insanlara tələb olunan maliyyə vəsaitləri də azalacaq; təqaüdə çıxma və sosial təbəqələrin konsepsiyası nəsilərarası münaqişələrdən kənarlaşmaq üçün dəyişdirilməli olacaqlar. 1950-ci ildə hər bir 65 yaşında və daha da yaşlı hər bir şəxs üçün çalışan 12 şəxs, 2010-cu ilə kimi 9, və 2050-ci ilə kimi bu rəqəm 4-ə enəcəkdir. 2050-ci ilə kimi dünyada yaş həddinə əsasən 150

milyon insan qala bilər. Beyin funksiyalarını və qorunmasını təkmilləşdirmək istiqamətində beyin tədqiqatı və tətbiqlərində əldə edilən nailiyyətlər qeyri-sağlam uzun ömrün yerinə, sağlam uzun ömür tətbiq etməyə şərait yarada bilər.

Ərzaq qiymətləri tarixdə ən yüksək həddə çatmışdır və bu sahədə təsirli innovasiyalar kəşf olunmasa, yaxud ərzaq istehlakında dəyişikliklər olmasa, əhali artımı, yüksələn rifah (xüsusilə, Hindistan və Çində), horizontal su axınının tükənməsi, torpaq eroziyası, bioenerjilər üçün taxıl və digər dənələrin yayındırılması, tarlaların itirilməsi, azalan su təbəqələri və su hövzələri, gübrə xərclərinin artması (yüksək neft qiymətləri), bazar spekulyasiyaları, suyun kəndlərdən şəhərə istiqamətləndirilməsi, ət istehlakının artması, qlobal ərzaq ehtiyatlarının 25 illik aşığı düşməsi və iqlim dəyişikliyi sayəsində quraqlıq və daşqınlar, su axınının azaldan dağ buzlaqlarının əriməsi və nəhayət, duzlu suyun tarlalara daxil olmasının əngəllənməsi kimi səbəblərə görə istehlakda dəyişiklik və digər bu kimi amillərin kombinasiyası nəticəsində ərzaq qiyməti artımının davamlı olması gözlənilir. Duzlu su təsərrüfatı, heyvan bəsləməklə təmiz ət əldə etmək, məhsulun dəyərini azaltmaq üçün aqro-ekologiyanın müxtəlif formaları və vegetarianlığın yayılması kimi yeni baxışlar səmərəli olacaq.

Müsəlman ölkələrdə əhalinin təxminən 30%-i 15 və 29 yaşlar arasındadır. Onlardan əksəriyyəti işsiz olan, uzun müddət sürən qədim iyerarxiyalardan bezən və özlərini geridəqalmış hesab edən gənclərdir ki, müasir dünyaya qoşulmağa can atırlar, onlar bütün Şimali Afrika və Orta Asiyaya dəyişiklik gətirmişlər. Bu demoqrafik nümunənin, davam edən sosial iğtişaş və miqrasiya üçün yenilik və potensiala yol açan daha bir nəsil üçün davam edəcəyi gözlənilir.

Ərəb Baharının Oyanışına yardımçı olan ictimai KİV İnternetin hazırkı və gələcək formaları vasitəsilə tam əlaqələndirilmiş dünyaya hər birinin mövcudluğu barədə az da olsa xəbərdar olan sivilizasiyaların mərkəzindən keçən tarixi keçidin bir hissəsidir. Ötən illər ilə müqayisədə 2010-cu ildə internet vasitəsilə daha çox məlumat yayılmış və kitab ilə müqayisədə daha çox elektron yazıları Amazon tərəfindən satılmışdır. Bəşəriyyət, insan əməyi ilə yaradılmış ekologiya, qlobal hesablamalar, davamlı şüur və fərdi xeyriyyəçilikdən mütəşəkkil cinayətə doğru insan davranışının tam formasını əks etdirən texnologiyaya çevrilir. Sivilizasiyanın yeni formaları dünyada fikir, informasiya və texnologiyanın vəhdətindən formalaşacaq.

Hədsiz yoxsulluq şəraitində yaşayan insanların sayı və faizi azalıb. Dünya iqtisadiyyatı əhalinin 1,2% artımına qarşı 4,9% artmışdır; bunun nəticəsi kimi dünyada adambaşına düşən ÜDM 3,7% artmışdır. 2005-2010-cu illər arasında 1 milyard əhalinin yarısı hədsiz yoxsulluğa düşər olmuşdur (gündəlik qazanc 1,25 dollara bərabərdir). Hazırda bu rəqəm 900 milyon və ya dünyanın 13%-ni təşkil edir. Dünya Bankının proqnozlarına görə 2015-ci ilə kimi (2005-ci ildə 1,37 milyarddan aşağı) 883 milyon civarında azalma müşahidə olunacaq. BMT İnkişaf Proqramının yeni Çoxölçülü Yoxsulluq İndeksi 1,75 milyard insanın yoxsul olduğu qənaətinə gəlmişdir. Başqa sözlə, aşağı gəlirli ölkələr kimi təsnif edilən ölkələrin sayının 66-dan 40-a kimi azalması müşahidə olunmuşdur. Lakin bu ölkələr daxilində zəngin və yoxsullar arasında boşluq getdikcə genişlənir. “Forbes” jurnalına görə, BRHC (Braziliya, Rusiya, Hindistan və Çin) birliyi 2011-ci il dünyanın 214 yeni milyarderindən 108-nin adını açıqlayıb. Hazırda, dünyada ümumilikdə 1210 milyarder vardır, bunların 115 nəfəri Çin və 101 nəfəri isə Rusiya vətəndaşdır. Ərzaq, su və enerji qiymətini artıran amillər getdikcə çoxalır; və bu amillər dünyada yoxsulluq problemini aradan qaldırmaq üçün dəqiq hesablanmalıdır.

Dünya maliyyə böhranı Avropa ölkələrinin borcları ilə Asiyaya güc tətbiq etməkdə davam edir, bütün bunlara baxmayaraq, hələ də onların liderliyi insanların birlikdə işləyəcəyi, gələcəyin çətinləşən ümumi baxışlarını yaratmağa yardımçı olacağı liderliyinə başlamamışdır. 2010-cu ildə Yaponiyani arxada qoyan Çin, dünyanın ikinci ən böyük iqtisadiyyatına malikdir, və ABŞ-ın bütün əhalisi ilə müqayisədə İnternet istifadəçilərinə sahibdir. 2030-cu ilə kimi Hindistan əhalinin sayına görə Çini arxada qoyacağı proqnozlaşdırılır. Bu iki hesab əsasında insanların təxminən 40%-i ilə birlikdə bu say, dünya iqtisadiyyatının artımı üçün aparıcı qüvvəyə çevrilməkdədir.

Dünya səhiyyəsi inkişaf edir, xəstəlik halları halları azalır və insanlar daha çox yaşayır, lakin hələ də köhnə problemlər qalmaqdadır və gələcək təhlükələr öz ciddiliyini saxlayıb. 2011-ci il ərzində 6 güclü epidemiya baş vermişdir. Ən təhlükəli bir çox dərman vasitələrinə müqavimət göstərən fərqli bakteriya yaradan NDM-1 (Yeni Dehidən metallo-beta-laktamaza) fermentidir. Yeni İÇV-ə yoluxma ötən 19 il ilə müqayisədə 19% azalmışdır; anti-virus dərmanlarının orta qiyməti aşağı gəlirli ölkələrdə illik olaraq 137 dollara enmiş; və anti-virus terapiyasına ehtiyacı olan 9,7 milyon insanın 45%-i bu terapiyanı 2010-cu ilə kimi qəbul etmişdir. Hələ də, müalicəyə başlayan hər bir insan 2 yeni İÇV infeksiyasına düşər olur. 5 yaşına qədər qızdırmalı uşaqların 30%-dən

çoxu 1990-cı illə müqayisədə 2010-cu ildə vəfat etmişdir, və yoluxucu xəstəliklərdən ölənlərin sayı ümumi sayı 1998-ci ildəki 25%-ə nisbətən 2010-cu ildə 16%-ə enmişdir. Uzunömürlülük artır, səhiyyə xərcləri çoxalır və səhiyyə işçilərinin məhdud sayı artmaqdadır, bioçip sensorları və internet ekspert sistemlərin köməyi sayəsində telefon vasitəsilə müalicə və özünə diaqnoz təyin etmələr mühüm dərəcədə vacibdir.

Sintetik biologiyada, DNT elektron poçt sifarişində, gələcək stolüstü molekulu və əzəclilik istehsalında olan irəliləyişlər bir gün bəzilərinə bioloji kütləvi qırğın silahlarını hazırlamaq və yaymaq imkanı verə bilər. Bunun qarşısını almaq məqsədilə, kütləvi ölüm üçün bu texnologiyalardan istifadə etməyə meyilli olan insanların sayını azaltmaq üçün insanın inkişafı və sosial məşğuliyyətdə əldə edilən irəliləyişlər ilə yanaşı ictimai sahələrdə molekulyar dəyişiklikləri təsbit etmək üçün sensorlarda olan irəliləyişlərə də ehtiyac duyulacaq.

Digər yaralı yerimiz informasiya probleminin yaranması və kiber müharibəsi təhlükəsidir. Hökumətlər və hərbi podratçılar özlərini digər dövlətlər və onların tərəfdarlarından qorumaq üçün intellektual silah rəqabətinə girmişlər. Çünki cəmiyyətin həyat sistemi indi internetdən asılıdır, kiber silahları əslində kütləvi qırğın silahı kimi düşünülə bilər.

Bununla da, qədim dövrlərə xas olan müharibələrin sayı ötən 2 onilliklə müqayisədə azalmışdır, mədəniyyətlərarası dialoqlar artmaqdadır və ölkələrarası münaqişələr əsasən beynəlxalq konvensiyalar ilə həll edilir. Bu gün il ərzində dünyada 1000 ölüm halı ilə 10 münaqişə mövcuddur (bu göstərici ötən 14 il ilə müqayisədə aşağıdır): Əfqanıstan, İraq, Somali, Yəmən, şimali-qərbi Pakistan, Hindistanda Naksalilər, Meksika kartelləri, həmçinin Sudan və Liviya da beynəlxalq ekstremizm kimi təsnif edilir. Çin, Hindistan və Pakistan nüvə silahlarının sayını azaltmasına baxmayaraq, ABŞ və Rusiya silahların sayını azaldır. Amerika Alimlər İttifaqının fikrincə, 2011-ci il fevral ayında dünyada 22000 nüvə başlıqları var idi, bunların 2.000 ədədi ABŞ və Rusiya tərəfindən istifadəyə hazırdır. Nüvədən-azad zonaların və ərazilərin artmasına baxmayaraq, qeyri-stabil ölkələrin sayı 2006-2011-ci illər ərzində 28-dən 37-yə çatmışdır. Mərkəzi Amerika ölkələrinin çoxu digər dövlətlər ilə

müqayisədə mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizədə uğursuzluq yaşayır. Sosial qeyri-stabillik və gələcək münaqişələrin artması ilə QİÇS-ə yoluxanların 13 milyondan yuxarı olması və işsiz gənclərin sayının sürətlə artması ilə bərabər Afrika əhalisinin sayının 2050-ci ilə kimi ikiqat artacağı gözlənilir.

Yəmən dövlətinin gözlənilən dağılması Somali sahillərində neft pıratlığının artması ilə nəticələnə bilər. Beynəlxalq ticarətin 90%-i dəniz vasitəsi ilə nəql olunur; gəmilərə qarşı pıratlıq və silahlı soyğunçuluq halları BMT-nin Beynəlxalq Dəniz Təşkilatına görə 2009-cu ildə 406 fakt qeydə alınmışdırsa 2010-cu il ilə müqayisədə bu rəqəm 489 olmuşdur.

2035-ci ilə kimi tələbatda proqnozlaşdırılan 40-50% artımı qarşılamaq üçün hazırda dünyada mədən yanacaqlarına alternativ olaraq həyata keçirilən yatırımlar sürətlə artmaqdadır. Çin 51 milyard dollar məbləğində 2010-cu il büdcəsi ilə "aşağı-karbon enerjisi" layihəsində ən böyük yatırımcıya çevrilmişdir. Tri Mayl Aylend, Çernobil və indi Yaponiyada baş verən Fukusima nüvə fəlakəti bu sənayenin gələcək inkişafını şübhə altına qoymuşdur və həmçinin bu fəlakət Yaponiya və Avropada nüvə əleyhinə hərəkəti daha da gücləndirmişdir.

Texnologiya və davranış dəyişikliyinə əsaslı nailiyyətləri nəzərə alaraq, 2050-ci ildə dünya enerjisinin əksər hissəsini mədən yanacaqları təşkil edəcək. Buna görə də, iqlim dəyişikliyinə azaltmaq üçün geniş miqyaslı karbon əldə etmək və onun yenidən istifadəsi prioritet məsələ olmalıdır. Enerjinin səmərəliyi, mühafizəsi, elektrik avtomobil, telefon ilə iş və azadılmış ət istehlakı enerji istixana qazlarının istehsalını azaltmaq üçün qısamüddətli yoldur. Dünyada maşın istehsalçıları bütün hibrid və elektrik maşınlarında aşağı qiymətə malik ştəpselləri istehsal etməkdə rəqabətə girirlər. Mühəndislik şirkətləri sement üçün karbonatlar və balıq məhsulu və bioenerjilər üçün yosunlar becərmək məqsədilə kömür elektrik stansiyalarından CO2 tullantılarını necə əldə etməyin yollarını axtarırlar. Çin uzun mübarizə, enerji, xərclər və yol tıxaclarını azaltmaq üçün telefon ilə iş proqramlarını tədqiq edir.

Qadınların səlahiyyətlərinin artması ötən əsr boyunca sosial təkamülün ən güclü amillərindən biri olmuşdur və çoxları hesab edir ki, bu Fəsil 1-də göstərilən qlobal çağırışlar üçün ən səmərəli strategiyadır. XX əsrin başlanğıcında yalnız iki ölkədə qadınlara səs vermək hüququ verilmişdir; bu gün, sözün əsl mənasında, qadınlar üçün bütün dünyada səsvermə hüququ mövcuddur, dünya üzrə qadın seçicilərin orta nisbəti 19,2%-ə çatmışdır və 20-dən çox ölkədə ölkə və ya hökumətin idarəçiliyi qadınlara həvalə olunmuşdur. Patriarxal qurumlar böyük etiraz ilə qarşılanır və cinsi bərabərliyə yönələn hərəkət

qarşısızalmazdır.

Dünyanın transmilli mütəşəkkil cinayət təhlükəsinə qarşı ayıq olmasına baxmayaraq, qlobal strategiyanın bu təhlükənin qəbul olunmadığını iddia etdiyi halda, bu problem hələ də böyüməkdə davam edir. 300 milyard-1 trilyon dollar civarında olan saxtakarlıq və əqli mülkiyyət pıratlığı ilə qeyri-qanuni ticarət dövriyyəsi dünyada illik olaraq 1,6 trilyon dollar civarında qiymətləndirilir, həmçinin bu rəqəm qlobal narkotika ticarətdə 404 milyard dollar, ekoloji dəyəri olan məhsulların ticarət dövriyyəsi 63 milyard dollar, insan alveri və fahişəlik 220 milyard dollar, qaçaqmalçılıq 94 milyard dollar, silah alveri 12 milyard dollar, eləcə də kiber cinayətkarlıq gəlir itkisində milyardlarla pul təşkil edir.

Dünya Bankının qiymətləndirmələrinə görə, illik olaraq ödənilən rüşvətdə 1 trilyon dollarlıq zorakılıq və ya mütəşəkkil cinayətin, və ya 1,5-6,5 trilyon dollarlıq yuyulmuş pulların bir hissəsi bu rəqəmlərə daxil edilmir. Bunun nəticəsi olaraq, ümumi gəlir dünyada bütün hərbi büdcələrdən təxminən 2 dəfə böyük olmaqla 2-3 trilyon dollar təşkil edə bilər.

Dünyada hər şeyin mürəkkəbliyinin kəskin artması insanları kompüterlərə daha çox etibar etməyə məcbur edir. 1997-ci ildə İBM (Beynəlxalq Biznes Maşınları Korporasiyası) Deep Blue (Şahmat Oynayan Kompüter) inkişaf etdirərək dünya şahmat çempionuna qalib gəldi. 2011-ci ildə isə Vatson kompüteri televiziya Bilik Viktorinasının çempionlarına qalib gəldi. Daha sonra kim olacaq? Gördüyümüz kimi, bioloji cəhətdən müstəqil olan sinir sistemi qərarlar qəbul edir, belə ki, kompüter sistemləri də bəşəriyyət üçün günbəgün sayı artan qərarlar qəbul edir.

Elmi tərəqqinin sürətlənməsi bəşəriyyət üçün perspektivləri əsaslı şəkildə dəyişmiş və dünyəvi biliklərə yiyələnmə prosesi davam edir. Murun Qanununda qeyd olunan kompüter gücünün daha da inkişaf etməsi və qiymətinin düşməsi kütləvi kompüter üçün "Intel" tərəfindən təqdim olunmuş ilk üç-ölçülü kompüter mikrosxemi ilə davam edir. Hal-hazırda, Çin hər saniyədə 2,5 petaflop tənzimləyən "Tianhe-1" modeli ilə ən sürətli kompüter üzrə rekorda imza atmışdır; növbəti ildə hazırlanacaq İBM Mira (Beynəlxalq Biznes Maşınları Korporasiyası) 4 dəfə bundan sürətli olacaq.

Dəyişikliyin sürətlənməsinin etik təkamülün şərti vasitələri xaricində artması mümkündürmü? Başqası bu məsələnin çətin olduğu qənaətinə gələndən sonra bizim bir dəyişiklik kimi nəyin doğru və yanlış olmasını başa düşməyə zamanımız olacaqmı? Misal üçün, özümüzü klonlaşdırmaq və ya dinozavrları geri qaytarmaq, yaxud sintetik biologiyadan yeni həyat formaları yaratmaq etik qaydalara nə dərəcədə

sığır? Bu məsələlər əsla uzaq gələcəyə aid deyil; bunların üzərində artıq bu gün, bizim zamanda işlər aparılır. Elm və texnologiyanın inanılmaz nailiyyətlərinə baxmayaraq, davam edən sürətlənmə və qloballaşmadan qaynaqlanan gələcək risklərin proqnozlaşdırılması və dəyərləndirilməsinə ehtiyac vardır.

Eyni zamanda, yeni texnologiyalar bir çox insanlar üçün əvvəlki zamanla müqayisədə daha sürətli addımlar ilə daha çox xeyir gətirə bilər. Ayrı-ayrı fərdlər dünyada spesifik etik məsələlər ilə bağlı

tədbirlər görmək üçün İnternet vasitəsi ilə qrup yaratmaq təşəbbüsündə olurlar. Yeni KİV, bloqlar, mobil telefon kameraları, etika komissiyaları və QHT-lər rüşeymli qlobal düşüncəni yaratmaqla qeyri-etik qərarları, korrupsiyaya düçar olmuş təcrübələri aşkar edirlər. Bizim uğursuzluğumuz qlobal maliyyə böhranı və baş verən geriləmələr, işsizliyin hökm sürməsi və varlı-yoxsul təbəqə arasında fərqin genişlənməsinə öz töhfəsini verən biznes dünyasının daxilində etik düşüncələrin tətbiq edilməməsindədir.

Misir 2020

Bütün dünya Misir İnqilabını alqışladı, lakin indi hamını bundan sonra baş verəcəklər maraqlandırır. Kiber fəza, beynəlxalq həmrəylik və dünyanın sürətlə dəyişməsinin oynadığı rolu nəzərə alaraq, Misir XXI əsrdə demokratiyanın ilk yeni formasını kəşf edə biləcəkmiz? Qeyri-mərkəzləşdirilmiş yerli iqtisadi sistem ilə mərkəzdən nəzarət olunan siyasi sistemə çevriləcəkmiz? Və yaxud, mövcud yoxsulluq, su, təhsil və xalqın sağlamlıq kimi problemlərə diqqətin ayrılması, milli kollektiv zəka sistemi vasitəsilə yeni baxışları daimi olaraq müəyyən etmək üçün İnternet imkanından istifadə edən iştirakçı demokratiyanı yaradacaqmız? Ərəb Baharının Oyanışı müasirləşmə ilə qərbləşməni ayırd edən Ərəb və İslam mədəniyyətinin intibahına nə dərəcədə stimül olmasını hələ görəcəyik. *Minilliyin Layihəsinin* Misir bölməsi Misir Ərəb Gələcəyinin Tədqiqatı Assosiasiyası əməkdaşlıq etdiyi ortaqları ilə birlikdə Misirin gələcəyi haqqında Real-Time Delphi proqramını yaratdılar. Alınan nəticələrin bəzi nümunələri Fəsil 3-də, tam versiyası isə CD-də əks etdirilir.

Gələcək İncəsənət, KİV və Əyləncə

Sürətlə biliyini artıran, dəyişən və sıxlaşan dünyada biliyin yüksək sürətli artımı bizə dərk etməyin qeyri-mümkün olduğu məqamları bilmək imkanı yaradır. Eyni zamanda, ciddi məsələlərə ciddi diqqətin verilməsinin daha az maraq yaratdığı mənasız xəbərlərdən agah oluruq və bu da bizim üçün sadəcə vaxt itkisinə çevrilir. Bəşəriyyətin yaxşı gələcəyə sahib olacağına inanmaq üçün nəyi bilməyimizin vacib olmasını necə öyrənə bilərik? Ənənəvi olaraq dünya, təhsil sistemləri, incəsənət, KİV və əyləncə vasitəsilə bir çox biliklərə yiyələnir – və indi dünya rabitə və əyləncə texnologiyalarının yenilikləri ilə tanış olur, biz daim inkişaf edən çatdırılma sisteminin hər hansı sayı üzrə barmaqlarımızın ucu ilə toxunaraq daha çox məlumat əldə edir və mətbuat ilə tanış oluruq.

Bu gün Avropa operası kimi tanıdığımız fenomen XVI əsrdə “beyin mərkəzi” rolunu oynayan “Florentina Kamerata” Cəmiyyəti tərəfindən yaradılmışdı, və onlardan ibrət alaraq, *Minilliyin Layihəsi* İncəsənət və Mətbuat Bölməsini yaratdı.

Həmin Bölmə gələcək elementləri təklif etmək və müzakirə etmək, və ya incəsənət, mətbuat və əyləncənin gələcəyini sağlam şəkildə qurmaq üçün dünyada futuristik rəssamlar, media və əyləncə üzrə peşəkarlar və yenilikçiləri dəvət etdi. İnternetdə bir ay aparılan müzakirədən sonra 34 element seçilmiş və İnternetdə Real-Time Delphi proqramına beynəlxalq dəyərləndirmə məqsədi ilə daxil edilmişdir. Yazıcılar, rejissorlar, ifaçılıq sənət xadimləri, incəsənət və mətbuat təlimçiləri, əyləncə, oyun və rabitə sistemlərində fəaliyyət göstərən digər peşəkarlar dünyada öz biliklərini bölüşmək üçün *Minilliyin Layihəsinin* 40 Bölməsi tərəfindən təyin edilmişdir. İştirakçıların qərəzsiz baxışlarına əsasən,

2011 GƏLƏCƏYİN DURUMU

gələcəkdə incəsənət, mətbuat və əyləncə onların yeni auditoriya ilə məşğul olan mobil smart telefonların gələcək versiyaları ilə tənzimlənən reallığı gücləndirən holoqrafik telefon vasitəsi ilə tele-təqdimat və interaktiv iştirak qlobal xarakter alacaqdır. Alınmış nəticə üçün Fəsil 4-ə baxın.

Latin Amerikasası 2030

2010-2030-cu illərdə Latin Amerikasının bir çox ölkələri müstəqilliklərinin 200-illiyini qeyd edəcəklər. Regiondakı əksər ölkələr XIX əsrin əvvəllərində I Napoleon tərəfindən Portuqaliya və İspaniyanın Fransa tərəfindən işğalına müvafiq olaraq müstəqilliklərini qazanmışlar. Bu ölkələr özlərinin ilk iki əsrlik tarixlərinə geriye nəzər saldığı halda, Latin Amerikasının gələcəyi ilə bağlı imkanları təhlil etmək məqsədəuyğun göründü.

Latin Amerikasında yaradılmış Layihə Bölmələrinin rəhbərləri 552 savadlı fərdlərin qərarlarını və növbəti 20 il ərzində Latin Amerikasında baş verəcək hadisələrin təsirlərini

və region üçün vacib olan dəyişikliklərin potensial gedişatı haqqında topladığı məlumatı Real-Delphi proqramına daxil etmişdir.

4 ssenarini qurmaq üçün nəticələr Latin Amerikasası Bölmələrinin 4 komandası tərəfindən istifadə olunmuşdur:

– “Mañana” bu gün: *Latin Amerikasının*

Uğuru;

– *Texnologiya İdeologiya timsalında: inananlar və inanmayanlar;*

– *Region alov içindədir: Bu hesabat*

SİRRLİDİR; və

– *Şəbəkə: Ölüm və Təkrarən Yaranma.*

Həmin 4 ssenarilərin qaralması rəylər toplamaq məqsədi ilə Real-Time Delphi proqramı vasitəsilə bölüşdürülmüşdür. Ssenarilər yenidən təzələnməmiş və Fəsil 5-də təqdim edilmişdir. Ssenarilərin son versiyasına qədər bütün bu tədqiqatların tam təfərrüatları CD-də təqdim olunub. 4 ssenarinin hamısı Latin Amerikasının gələcəyi ilə bağlı imkanları və təhlükələri dərk etmək üçün ən etibarlı mənbədir.

Ekologiyanın Mühafizəsi

Münaqişə və ekologiyanın tənəzzülü hər birimiz üçün aktual mövzu olduğundan ekologiyanın mühafizəsi, müdafiə və geosiyasi paradigmaları dəyişməklə hazırda milli və beynəlxalq agentliklərin gündəliyində duran ən vacib məsələlərdəndir. Ənənəvi milli-mərkəzi təhlükəsizliyə ayrılan diqqət, geosiyasi dəyişikliklər, iqlim dəyişikliyinə səmərəliyi, ekologiya və enerji təhlükəsizliyi və artan qlobal qarşılıqlı asılılıq ilə qlobal formada daha da genişlənir.

Minilliyin Layihəsi həyata dəstək naminə ekoloji mühafizəni canlı həyat kimi 3 element vasitəsi ilə müəyyən edir: ekologiyaya ziyan verə biləcək hərbi müdaxilənin qarşısının alınması və ya onun dağıntılarının aradan qaldırılması; ekologiya ilə bağlı münaqişələrin qarşısını almaq və ya ona müvafiq cavab vermək; və yüksək mənəvi dəyər kəsb elədiyinə görə ekologiyayı mühafizə etmək.

Fəsil 6 bu açıqlama ətrafında son hadisələr və təşkil edilən ekoloji mühafizə ilə əlaqədar yaranan məsələlərin xülasəsini təqdim edir. Ötən bir neçə il ərzində, ABŞ Ordusu Ekologiya Siyasəti İnstitutunun dəstəyi ilə *Minilliyin Layihəsi* potensial təhlükəsizlik və ya təsirlər ilə bağlı ekoloji məsələləri üzrə aylıq hesabatları təqdim etmək üçün müxtəlif mənbələri diqqətlə nəzərdən keçirmişdir.

Keçən il ərzində 300-dən artıq maddə və 2002-ci il avqust ayında isə bu iş başlayandan bəri 2500 maddə müəyyən edilmişdir. Maddələrin tam mətni və onların mənbələri həmçinin ekologiya təhlükəsizlik ilə əlaqədar Minilliyin Layihəsinin digər tədqiqatları CD-də Fəsil 9-a daxil edilmiş və bu barədə həmçinin Minilliyin Layihəsinin İnternet Saytı www.millennium-project.org vasitəsilə məlumat ala bilərsiniz.

Gələcəyin Durumu 2011 bir neçə qısa mülahizələr ilə bitir. Oxucular öz mülahizələrini bölüşmək üçün mp-public@mp.cim3.net (www.millennium-project.org/millennium/mp-public.html saytına daxil olduqdan sonra), həmçinin LinkedIn üzrə *Minilliyin Layihəsi*, və ya [Twitter@Millennium Proj.](https://twitter.com/MillenniumProj) ünvanından istifadə edə bilərlər.

Bu ilin *Gələcəyin Durumu*, dünya və onun gələcəyi barədə düşünən insanlar üçün fəvqəladə və zəngin məlumat toplusudur. Sağlam demokratiyaların lazımi məlumata ehtiyacı olduğundan və demokratiyanın getdikcə daha da qloballaşmasını nəzərə alaraq, ictimaiyyət bu tendensiyanı qorumaq üçün qlobal şəkildə müvafiq məlumata ehtiyac duyacaq. Ümid edirik ki, *Gələcəyin Durumu* illik hesabatı həmin

məlumatı təmin etmək üçün yardımçı olacaq. Bu kitab *Minilliyin Layihəsi* təşkilatının 15-ci ilinə təsadüf edir, və siyasi rəhbərlərə, düşüncə liderlərinə, eləcə də ümitsizliyə, kor inam və cahil biganəliyə qarşı mübarizə aparan təlimçilərə, və həmçinin bəşəriyyət üçün perspektivləri təkmilləşdirməyə yönələn cəhdlərin tez-tez qarşısını alan münasibətlərə yardımçı olacaqdır.

